

REGISTERBLAD

Namn:

Datum:

Område av riksintresse för naturvård i Gävleborgs län

Områdesnummer: Nr X 42

Områdesnamn: Hälsingtuna-Hög

Kommun: Hudiksvalls kommun

Kartblad: 15 H NV 16 H SV

Area: 2 420 ha varav 2 414 ha land och 6 ha vatten

Naturgeografisk region: 27 Skogslandskapet norr om norrlandsgränsen

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner: Södra Norrlands och norra Svealands kust- och odlingsbygder

Landskapsformer: vågig bergkullterräng med relativ höjd över 100 m

Riksvärde

Ås, isälvsdelta		
Naturbetesmark	Öppen hagmark	Flora
Sjö	Vassar	Fauna

Värdeomdöme: Hälsingtuna-Hög är ett mycket vackert och åskådligt exempel på bebyggelseutvecklingen vid en landhöjningskust, dessutom med en maximal kontinuitet bakåt i tiden. Bygden utgör således Hudiksvalls historia, utdragen horisontellt i sidled pga landhöjningen. Åsen har vetenskapliga värden, där den en lång sträcka på ett ovanligt vis nått och jämt tittar upp ur sedimentmassorna. Den rika dellenitförekomsten i åsskärningarna är helt unik. Tunasjön har rikt fågelliv.

I området finns värdefulla naturbetesmarker med värdeful flora vid Oppegården och Vålsta.

Huvudkriterier: A Gammal naturgeografiskt bestämd kulturbygd med lång kontinuitet

C Hagmarker med känsliga biotoper och arter

D Slättsjö med rikt fågelliv

E Åskådlig och särpräglad rullstensås

Stödkriterier: kontinuitet, representativitet, raritet, särprägel, hävdens tillstånd, artrikedom, helhet,

Förutsättningar för bevarande: Fortsatt jordbrukshävd med slätter och bete; Jord- och skogsbruk bedrivs med särskild hänsyn till landskapsbilden; Hallstaåsen restaureras enligt åsvårdsplanen; Bebyggelsen planeras med hänsyn till kulturminnesvärden; Tunasjön restaureras inför hotet om total igenväxning

Områdets värde påverkas negativt av störande bebyggelse; störande ingrepp i landskapsbilden; igenväxning/förbuskning; störningar på häckande fågellivet, tippning mm planlöst utnyttjande av särskilt värdefulla växt- och fågellokaler.

Säkerställande: 1971: Tunasjön föreslagen som naturreservat 1976: Område av riksintresse för naturvård, FRP
1984: Del av Hallstaåsen, interemistiskt naturreservat

Områdets huvuddrag: Mellan vad som idag är Hudiksvallsfjärden och Norra Dellens sydostspets bildades Hudiksvallsåsen i en bred västnordväst - ostsydostlig dalgång. Åsen täcktes senare till stor del av finkorniga sediment. Åsens uppträdande i denna gamla kulturbygd samt kopplingen mellan gamla sjöleder, åsen och landhöjningsförloppet gör området Hälsingtuna-Hög särskilt intressant.

Nära Hög löper åsens krön som ett smalt skogbevuxet band över slätten, Hallstaåsen. Den når betydande dimensioner, 30-40 m över slätten, norr och öster om Högs kyrka. Nordväst därom breder den ut sig till ett delta. Av de många skärningarna i åsen framgår att kornstorleken är mycket varierande, med upp mot 9 % inslag av dellenitblock i närheten av Gia.

Ingenstans längs svenska Bottenhavskusten förekommer skalförande sediment så rikligt som här i Hudiksvallstrakten. Ett typexempel påträffas alldeles intill Högs kyrka. De domineras av blåmusslor m fl saltvattensmollusker och avlagrades i Littorinahavet för drygt 5 000 år sedan.

Störst yta upptar dock slätten, som huvudsakligen består av styv, grå postglacial lera. Denna ligger mestadels under 25 m ö h och har successivt höjts ur havet och tagits i bruk under de senaste 3 000 åren. Idag är den utdikad via de små vattendragen Halstaån och Hornån.

Hälsingtuna-Hög var centrum för den gamla landsdelen Sunded och mot slutet av folkvandringstid hela Norrlandskustens kulturella tyngdpunkt. Tingshögen i Hög utgör ett påtagligt blickfång och vittnesmål härom. Fynden i högen vittnar om Sundeds roll bl a som förbindelselänk mellan norska Tröndelagen och svenska Mälardalen.

Eftersom kontakten med havet varit avgörande för bygdens betydelse är det idag lätt att föreställa sig hur bygdens centralort pga landhöjningen successivt förskjutits allt längre österut, med början i Hög, förbi Hälsingtuna, där fornminnena är centrerade kring Tunasjön och den gamla borggruinen på Forsberget, och slutligen till Hudiksvall där den ligger idag. Läget har varit avhängigt kontakten mellan transportleden åsen å ena sidan, vattnet å den andra. Denna förskjutning har, precis som längs övriga östersjökusten, varit gradvis tvingande och oplanerad.

Byarnas uppträdande i senare tid är tydligt ringa påverkad av de senaste sekulernas reformer. Flera byar har en ålderdomlig byplan och ansluter till de forna gravfälten, exempelvis Hede by söder om Tunasjön, Finflo by och Risbergs by.

Vegetationen är extremt kulturpräglad, med barrskog på åsen, randfältet och dalsidorna och odlad jord, slätter och betesmarker i övrigt. Lundvegetationen har ibland fått en intressant utveckling på skalgrusjordarna, exempelvis på Forsberget intill Tunasjön med bl a hassel, ti bast, blåsippan och underviol, vidare intill vattendragen, såsom intill Hornån söder om Tunbyn.

Tunasjön är en grund, utdikad och igenväxande sjö med öppen vattenspegel sommartid endast i de centrala delarna. Innan torrlägningsarbetena var den en av Hudiksvallstraktens förnämsta fågellokaler. Fågellivet utmärker sig genom sin stora skrattmåskoloni, vilken ger skydd åt ytterligare häckfåglar som svarthakedopping och sothöna, vidare sävsångare, rörsångare och ortolansparv. Dessutom är sjön en god vårrastningslokal. Sommartid fås besök av tranor samt brun och blå kärrhök. 1981 påbörjades restaureringsåtgärder i sjöns utloppsdel för att möjliggöra ett fortsatt varierat fågelliv i sjön. .

Bygden har stort värde för besökande. Åsens siluett norr om Hög har, trots de många täkterna på norra sidan, fortfarande stor betydelse för landskapsbilden. De återstående delarna skall enligt åsvarsplanen bevaras och restaureras i görligaste mån. Lintjärn är en välbesökt badsjö i en åsgrop på randfältet, belägen intill en frisk blåbärstallskog.

Anmärkningar:

Referenser: Lundin J 1993. Ängar och hagar i Gävleborg. Länsstyrelsen i Gävleborgs län. Rapport 1993:2.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län, 1997. Värdefull natur i Gävleborg, naturvårdsprogram. Rapport 1997:12.

Lindberg, T, Wikberg, T, 1974: Översiktlig naturinventering inom Hudiksvalls kommun 1973-74. Länsstyrelsen i Gävleborgs län.

Sjöbeck, M 1939: Gästrikland Hälsingland. Färdvägar och vandringsstigar utgående från statsbanorna. Stockholm.

Wettersten, N, 1761: Forssa och Högs ålder och värde. Tryckt hos P. Palmquists AB, Stockholm 1901.